

## ЗА ПРАВАТА НА ВСИЧКИ ГРАЖДАНИ (1878–1912)

**КЛЮЧОВ ВЪПРОС:** Каква е държавната политика към турското население в България след 1878 г.?

### Док. 1. Руската политика в освободените български земи

Общите начала на правителството на Негово Височество, от които трябва да се ръководи – са неизменни: Задачата на Русия, както се споменава в прокламацията към българите при встъпването на нашата армия в техните земи, е не да разрушава, а да създава, не да поражда вражда в населението, а да сближава и примирява всички негови елементи, простирайки се върху еднакво покровителство на закона, изисквайки от всички еднакво подчинение към реда и обезпечавайки на всички еднакви грижи към неприкосновеността на личността, религията и имуществото без различие на националността. На Вас предстои на базата на покрития и подхранван с жертвите на мюсюлманския фанатизъм, самоуправство и вековни притеснения, да посадите семената на нова гражданственост, основана на духа на християнското учение за любов към ближния и на уважение към човешките права. [...]

Обща инструкция до княз Дондуков-Корсаков от 10 април 1878 г.

#### Задача 1:

- Открийте целите на руската политика в Док. 1.
- Определете основополагащите принципи на новото обществено устройство.
- Коментирайте тяхната актуалност.

### Док. 2. Гражданските и политическите права в България

Член 5. [...] Разликата на вярата и вероизповеданието несмее никому да се противопостави като причина за изключване или неспособност, що се отнася до упражняването на гражданските и политически права, до приемането в публични служби, звания и почести или до упражняването на различните занятия и индустрии, в която местност и да е. Свободата и външното упражняване на всички богослужения се осигуряват на всички туземци в България, както и на чужденците. [...]

Член 12. Турските стопани или други, които биха пожелали да живеят вън от княжеството, могат да си запазят недвижимия имот във княжеството, като го дадат под наем или под управлението на други лица...

Берлинският договор, 13 юли 1878 г.

#### Задача 2:

- Определете характера на посочените членове на Берлинския договор (Док. 2).
- Предположете причините, поради които Великите сили залагат подобни клаузи в договора.
- Сравнете Док. 1 и Док. 2 по отношение на политиката, която трябва да се приложи в България. Коментирайте принципите, върху които се посяват „семената на нова гражданственост“.

### Док. 3. За мюсюлманските бежанци

- На всички мюсюлмански бежанци от границите на Княжество България и Източна Румелия, които преди войната са имали постоянно местожителство в тези райони, с изключение на черкезите, се разрешава да се завърнат на предишните места при условие на пълното им подчинение на действащите там закони и разпореждания на местните власти, без което администрацията не може да гарантира опазването на личната и имуществената им безопасност. [...]

2. [...] се съобщава преди тръгването на всички изявили желание да се завърнат мюсюлмани, че тези от тях, които са участвали в престъпления като убийства, грабежи, предводителство на разбойнически шайки [...] при разкриването им ще бъдат незабавно предавани за арест и на военен съд.
3. За запазване на спокойствието [...] на всички завръщащи се мюсюлмани трябва да бъде отнето оръжието.

Журнално постановление на Съвета на Руския императорски комисар в България от 2 август 1878 г.

### Задача 3:

- А) Въз основа на Док. 3 проследете в каква степен Журналното постановление изпълнява предписанията на Берлинския договор.
- Б) Предположете коя група от мюсюлманското население ще бъде зесегната от това постановление.
- В) Дискутирайте какво се цели с обезоръжаването на завръщащото се мюсюлманско население.

### Док. 4. За устройството на съдебната част в България

10. Старейски съвети трябва да има във всяко село. Ако жителите на селото са от различни вероизповедания, мюсюлманското население, ако ще, избира си особен съвет. Заседанието на старейския съвет бива явно (публично). [...]
14. Смесените дела, т.е. дела между мюсюлмани и други жители от селото, когато мюсюлманите имат особен съвет, се решават в смесен съвет, съставен от равно число членове на старейския съвет, от три до шест души от всяка страна. Председателството на смесения съвет всякога принадлежи на най-стария от председателите.

Временни правила, утвърдени на 24 август 1878 г. в Пловдив от Императорский Российский Коммисар

### Задача 4:

- А) Открийте в текста названието на съдилищата в селата. Предположете защо са наречени така.
- Б) Посочете как се излъчва съставът на селските съдилища.
- В) Определете как този състав влияе върху справедливостта на решенията при смесените дела.

### Док. 5. Правата на българските граждани

Член 40. Християните от неправославно изповедание и друговерците [...] ползват се със свобода на вероизповеданието си, стига изпълнението на техните обряди да не нарушава съществуващите закони.

Член 41. Поради религиозни убеждения никой не може да отбягва изпълнението на действащите и задължителните за всеки закони.

Член 42. Църковните работи на християните от неправославното изповедание и на друговерни се управляват от техните духовни власти и под върховния надзор на надлежащия министър според законите, които ще се издадат за тоя предмет. [...]

Член 57. Всички български поданици са равни пред законите. Разделение на съсловия в България не се допуска. [...]

Член 60. С политически правдини се ползват само гражданите на Българското Княжество, а с граждански правдини спрямо законите се ползват всички живущи в княжеството.

Конституция на Българското княжество, 1879 г.

**Задача 5:**

- А) Открийте в текста ключови думи, които съответстват на основни права. Използвайте тези ключови думи, за да определите принципите, залегнали в основния закон.
- Б) Оценете възможностите, които Конституцията дава на турското население в България.

**Док. 6. Численост на българските турци в България**

Година	1878	1880	1887	1892	1900	1905	1910
Общ брой	466 000	523 099	607 331	569 728	539 656	514 658	504 560

Стоянов, В. Турското население в България между полюсите на етническата политика. С., 1998.

**Задача 6:**

- А) Проследете какви тенденции се наблюдават в числеността на турското население според данните в Док. 6.
- Б) Предположете какви са причините за тях.

**ОБОБЩАВАЩ ВЪПРОС:** Кога дадено малцинство може да се чувства като част от една държава?

